

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ב"ה

תיק 1284698/1

בבית הדין הרבני הגדול ירושלים

לפני כבוד הדיינים:

הרב אברהם שינדלר, הרב מימון נהרי, הרב ציון לודאילוז

המערער: פלוני (ע"י ב"כ עו"ד אברהם אטיאס)

נגד

המשיבה: פלונית (ע"י ב"כ עו"ד שלומית ביר)

הנדון: פרשנות פסק דין עמום או פסיקה מחדש; הסמכות לפרש פסק דין של בית המשפט

פסק דין

הרב ציון לודאילוז

רקע

לפנינו ערעור האיש (להלן: המערער) על פסק דינו המפורט של בית הדין האזורי מתאריך ט"ו באב התש"ף (5.8.20) שעניינו הוא חלקה של האישה-המשיבה בדירת המגורים (או בשוויה), דירה הרשומה על שם האיש ושהוענקה לו במסגרת של הליך קומבינציה בדירה ישנה.

הדירה הישנה הייתה במקורה בחזקת אבי המערער, כדייר מוגן, והועברה בירושה לשלושת בניו, שאחד מהם הוא המערער שלפנינו. כך היה למערער בזמנו שלישי בזכות כדייר מוגן. במהלך נישואיו של המערער עם המשיבה, רכשו הוא והאחים האחרים יחד מחברת עמידר את הבעלות על הדירה, והיא הפכה להיות בבעלותם הקניינית.

לאחר זמן, ערכו האחים עסקת קומבינציה בדירה (שבה היזם בונה על מקום הדירה המקורית בניין מגורים ומעניק דירה לכל אחד מהאחים) שהובילה בסופו של יום להענקת דירה, ששוויה לא מועט, למערער.

השאלה אם יש למשיבה חלק בשוויה של הדירה מכוח הלכת השיתוף (הצדדים נישאו ב-1966) – ואם יש לה, מהו חלקה – נדונה בפני בית המשפט לענייני משפחה (בשנת 2012) שנתן את הכרעתו שעד היום לא בוצעה. הצדדים שלפנינו, לאחר שהתגרשו וביקשו להינשא שנית, ערכו הסכם ממון (בשנת 2016) שבו הוסכם שמקובלת עליהם הכרעת הדין הנ"ל של בית המשפט שתישאר כפי שהיא מבלי לשנותה וכי הם יפעלו על פיה.

הצדדים התגרשו בשנית (בשנת 2019), ביקשו לבצע את האמור בפסק הדין של בית המשפט והסמיכו את בית הדין האזורי לבצע את פסק הדין הנ"ל.

אולם דא עקא, כשבאו ליישם את פסק הדין הנ"ל התברר לכל הדעות, הן של הצדדים עצמם והן של חברי בית הדין האזורי שפסק הדין אינו ברור ויש בו סתירות פנימיות ומהותיות בשאלה מהן זכויותיה הכספיות של המשיבה בדירה המדוברת, אם הן קיימות בכלל (כשהאפשרויות השונות

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הן בפער רב, האחת מחברתה). בית הדין האזורי דן ופירש לאורך ולרוחב את פסקו דינו של השופט בבית המשפט, והגיע למסקנה (בדעת רוב) שהיא מושא הערעור שלפנינו.

זוהי תמצית של תמצית של הרקע הנדרש להכרעה שלהלן.

דרך ההכרעה כשפסק הדין סתום – פרשנות או דיון והכרעה מחודשים

בהתאם לאמור להלן אינני רואה צורך להציג את פסק הדין עצמו ואת טיעוני הערעור שעליו והתגובות אליהם.

לעניות דעתי מאחר שפסק הדין של השופט בבית המשפט לענייני משפחה אינו ברור (לא לצדדים החלוקים בו, ולא לבית הדין האזורי) ואי אפשר להסיק ממנו הוראה אופרטיבית חריגה שמעית, הרי שאין משמעות משפטית כל שהיא לקבלת הצדדים והסכמתם לדון על פיו ולהוציא לפועל, שהרי לא ברור מה כתוב בו. לכן היה צריך בית הדין האזורי להכריע בסכסוך כערכאה ראשונה שדנה בו ולא לדון בפרשנות של פסק הדין המקורי.

קבלת הצדדים הראשונית (בהסכם הממון) לבצע את פסק הדין המקורי נועדה למנוע את הצורך בהתדיינות חדשה בשאלה הרכושית סביב הזכויות בדירה. היא אינה מבטאת הסכמה עניינית למשמעויות הכספיות המופיעות בו, שהרי גם לשיטתם אין בו כאלה שכן אין הוא ברור כלל ואין בו משמעות אחידה. ומאחר שאין בררה אלא לדון מחדש (אם בפרשנות המייגעת, ואם בשאלה המהותית של הזכויות), לדידי, אין נפקות כלשהי אם ידונו בפרשנות של השופט או בשאלה המהותית – וכי מדובר בלשון של שופט שהיא הלכה למשה מסיני, שצריך לאמץ אותה כלשונה, או בהעדפה של שופט פלוני על פני שופט אלמוני (וכמובן אין בהכרעות שיפוטיות על פי ההלכה והחוק, יכולת העדפה של בעלי הדין להסמיך שופט מסוים או דיין פלוני, במקום אחד) ? אתמהא ! לדעתי כעיקרון-על, אין סיבה לחשוב שהתוצאה וההכרעה מהדיון המחודש תהיה שונה מהראשונה, אדרבה: התמקדות בפרשנות ולא בדיון מהותי יכולה לייצר עיוות דין, ולא לזה התכוונו הצדדים כשביקשו להשאיר את פסק הדין המקורי על כנו.

ברור לי שמגמת הצדדים בהסכם המקורי הייתה רק שלא לפתוח את הנושא מחדש, אבל אם אין ברירה – עדיפה היא ההכרעה המחודשת על פני האפשרות להכרעה פרשנית, בנסיבות שכאלה.

ונוסיף להבהיר:

הסכם ממוני מחייב שעורכים שני צדדים וחותרים עליו – צריך להיצמד אליו גם כאשר אין הוא ברור, אי אפשר לאלץ את הצדדים לערוך הסכם חדש – מה שניתן שיוביל להסכם שונה מקודמו בשל שינוי נסיבות והעדפות חדשות וכדומה, ובעל כורחנו צריך להתעסק בפרשנות של ההסכם.

לעומת זאת בהכרעה שיפוטית אין סיבה אמיתית לחשוב שההכרעה כעת תהיה שונה מההכרעה הקודמת, אם הנתונים העובדתיים הם אותם הנתונים הקיימים היום וההלכה היא אותה הלכה. וכי מה נשתנה מאז בכללי ההלכה או בכללי הצדק היושר או בכללי החוק האזרחי, שהם שמהווים את התשתית להכרעה השיפוטית ?

הואיל וכך, אין סיבה לחשוב שתהיה העדפה כלשהי למי מהצדדים להישען על פסק דין משנת 2012 של בית המשפט יותר מעל זה של 2021, אם שום דבר לא השתנה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בשולחן ערוך (חושן משפט סימן כג סעיף א) נפסק שאם לא ידוע מה היה פסק דינו של הדיין (כגון שהוא נאמר לצדדים בעל פה או שאבד פסק הדין הכתוב), הרי שכל זמן שבעלי הדין נמצאים לפני הדיין נאמן הוא לומר מה פסק. ואם אינם לפניו – אינו נאמן יותר מכל עד אחר. אבל על בסיס דברי הגמרא (קידושין עד, א) נפסק שדין זה נכון רק אם מדובר בפסק על בסיס של 'שודא דדייני'¹, שבו אין וודאות שמה שנפסק בתחילה ייפסק גם עכשיו אם נדרוש פסיקה מחודשת של הדיין, וכלשון השולחן ערוך (שם): "ודוקא בשודא דדייני, אבל דין התלוי בטענות – לא שייך בו נאמנות, שלפי הטענות יזכה הזוכה, ובלבד שלא יסתור טענות הראשונות."

והטעם הוא שאם מדובר בדין שתלוי בהלכה אין לנו צורך בנאמנות הדיין, מאחר שיש להניח שאותו פסק דין ייפסק גם עכשיו אין לנו צורך להישען על נאמנות הדיין ויפסקו מחדש.

ובלשון הנתיבות שם (ביאורים ס"ק ה), על בסיס דברי הסמ"ע והש"ך:

דאם אין עומדים לפניו הוי כעומדים לפניו, ומציע הדיין טענות ופוסק, ואין רשות בידם לסלק. וכן בעודן לפניו – אין מועיל נאמנות של דיין כלל, דהטענות והתביעות הם מבררים הדין, מי הוא זכאי ומי הוא חייב כפי התורה, ומשפט ה' אמת, לא ישתנה בזמן מזמנים, ומה צורך לנאמנות דהדיין. סמ"ע (ס"ק ג) וש"ך (ס"ק ד).

אומנם על אף האמור ייתכן שבנידון דידן כל אחד מהצדדים נתן לפסק הדין המקורי פרשנות ברורה משלו, שמטיבה איתו, ולכן ביקש לאמץ אותו בהסכם בשנת 2016. אבל גם אם כך – אם כל אחד מהצדדים התכוון למשהו אחר, ולפרשנות שונה לפסק הדין, ומפסק הדין עצמו אין משמעות ברורה – אין משמעות כלשהי להסכמת הצדדים לממש את פסק הדין כפי שהוא, אם יש הכחשה ביניהם וכל אחד התכוון לפרשנות אחרת. וגם לאפשרות זו על כורחנו יש לבטל את ההסכמה ההיא ולדון מחדש בשאלה המהותית שלגביה, כאמור, אין סיבה לחשוב שההכרעה השיפוטית היום תהיה שונה מזו מההכרעה אז.

כל האמור נכון גם אם יש סמכות לבית הדין האזורי לפרש פסק דין של בית המשפט לענייני משפחה אף שמדובר בערכאות שונות כי האמור כאן אינו נוגע כלל לכללי הסמכות אלא לכללי ההסכמות וההסכמים.

והואיל וכך, לדעתי, יש להחזיר את התיק לבית הדין האזורי שידון בשאלה הרכושית של הזכויות בדירה המדוברת באופן עצמאי, לפי שיקול דעתו, ומבלי להיזקק לפסק הדין של בית המשפט לענייני משפחה, וכפי שהצדדים קיבלו במפורש בפני בית הדין האזורי (בהסכם בכתב יד), למקרה שלא יעלה בידו לפרש את פסק הדין.

אומנם ייתכן בהחלט שגם כשבית הדין ידון באופן עצמאי בלי להיות כבול לפרשנות פסק הדין של השופט, הוא יגיע לאותה מסקנה שהסיק דרך הפרשנות, אבל לעניות דעתי זוהי הדרך הנכונה יותר להכריע את המחלוקת המהותית שבין הצדדים בשאלת היקף הזכויות של האישה.

העיקרון הנזכר, שכאשר יש סתירות פנימיות בתוך פסק הדין אין צורך להתעסק בפרשנותו של פסק הדין ויש לפסוק מחדש על פי אותם נתונים ועל פי אותן הלכות, נכון גם אם לבית הדין

¹ נחלקו ראשונים מהו 'שודא דדייני', ולדעת רש"י וסיעתו זהו דין שאינו תלוי בטעם אלא בנטיית ליבו של הדיין, ואילו לרבנו תם אינו דין שתלוי בשיקול דעתו של הדיין כלל, אלא במי שרצונו ליתן לו גם ללא טעם כלשהו. ומכל מקום הדין שלפנינו אינו שייך לשודא דדייני לשני הפירושים, וממילא אין מניעה לחזור ולפסוק בו על סמך אותם נתונים שהיו לפני מי שפסק בו לראשונה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

יש סמכות חוקית לפרש את פסק דינו של בית המשפט לענייני משפחה. ולכן, לדעתי, הדיון בשאלת הסמכות מתייטר.

למותר לציין, שלאחר קבלת ההכרעה המעודכנת של כבוד בית הדין האזורי רשאי כל צד לערער עליה בהתאם לנהלים.

בהתאם לאמור, לדעתי, אין סיבה לחייב את המערער בהוצאות.

הרב ציון לודאילוז

הרב מימון נהרי

ההסכמה והסמכות לפרש את פסיקת בית המשפט

עיינתי במה שכתב בהרחבה ובטוב טעם ודעת עמיתי הרה"ג ציון לוז שליט"א. במסקנתו כתב שיש להשיב את הדיון לבית הדין האזורי שידון בשאלה הרכושית של הזכויות בדירה באופן עצמאי לפי שיקול דעתו בלי להזדקק לפסק הדין של בית המשפט.

למסקנה זו הגיע לאחר שקבע כי הצדדים הסכימו לסמכות בית הדין שידון בהתאם לשיקול דעתו אם לא יעלה בידם של חברי ההרכב לפרש את פסק הדין וכפי שהבין בהסכמה שניתנה על ידם לפני בית הדין [...]

לעניות דעתי לא כך הם פני הדברים:

הצדדים הסכימו להסמיך את בית הדין בהרכבו החדש לדון בהתאם לשיקול דעתו בפרשנות פסק השופט בעניין זכויות המשיבה בנכס, וכפי הנראה למעיין בפרוטוקול הדיון מיום כ"ד בסיוון התש"ף (16.6.2020) (שורות 13–40). להלן ציטוט:

בא כוח האיש: אתם מבקשים לקבל הבהרות?

בית הדין: לא, אנחנו מבקשים לחדד: כמו שהוסכם לתת לבית הדין שיקול דעת לפרשנות של פסק הדין של השופט.

בא כוח האיש: לפי סעיף 79א?

בית הדין: זכות מי מהצדדים לערער על פסק הדין. היות ופסק הדין הזה צריך פרשנות, ואנו 'יראי הוראה' לתת את הפרשנות לפסק הדין של השופט לפי דעת בית הדין. אני אחדד יותר את הדברים: מה עושים שיש פסק דין שסותר את עצמו?

בא כוח האיש: בכל מקרה בית הדין היה עושה את זה.

באת כוח האישה: בית הדין אמר את זה בדיון הראשון.

בית הדין: אני רוצה להבהיר את זה.

באת כוח האישה: בית הדין אמר את הדברים האלה כמעט באותם מילים בדיון הראשון ונתנו את הסכמתנו.

בא כוח האיש: אכן זה נאמר. יש איזה הערה קטנה, עו"ד ראובני תאמר אותה.

באת כוח האיש: אי אפשר להתעלם מהעובדה שיש בין הצדדים הסכם ממון, האם זה כל פסק הדין או סעיף 54 וכאשר הצדדים חתמו על הסכם הממון וסעיף 54 היה ברור לצדדים שזה על 300,000 ש"ח.

בית הדין: אני לא אכנס לזה, זה חלק מהוויכוח.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

באת כוח האישה: אני לא מסכימה לפרשנות של הסעיף שלו. תגובתי: המחלוקת היא לפי ביצוע ההסכם כי אין לבית הדין לתקן ולומר האם זכאית לפנסיה, המחלוקת היא על סעיף 54 כפי שהובאה בפני בית הדין. אני מתנגדת נחרצות שדובר על סכום. אם היה ממש לא היה צריך לכתוב את הסעיף היה כתוב את זה. לחילופין לא נכתב שישית מדמי המכירה אף שהיה ידוע, הפרשנות אחרת היא ניתנה ביום שבאו להתגרש.

בא כוח האישה: אולי אני מבינה שיש הסכמה, שאנחנו נותנים פרשנות לסעיף 54.

בית הדין: כתוב מפורש שזה כל פסק הדין, 54 זה חלק מפסק הדין. הייתה הסכמה שנתתם שבית הדין צריך לפרש את הסכמות של פסק הדין.

יש מצב שבית הדין לא יוכל לעמוד על הפרשנות מרוב סתירות, ואז בית הדין צריך להחליט. לא כמו 79 [...] ערעור ודאי תוכלו להגיש והפסק יהיה מנומק. יש מצב שבית הדין לא ידע מה היה כוונת השופט ובית הדין יכריע לפי החומר – אם לא נבין אותו נכריע אנחנו.

באת כוח האישה: אנחנו מסכימים.

בא כוח האישה: אני לא שולל, אני צריך את האישור של הלקוח.

בית הדין: סיומת לדברים שהגבת, את אומרת שבניגוד למה שהיא אומרת שהייתה כוונה על 300,000 לא הייתה כוונה?

באת כוח האישה: לגמרי לא.

בית הדין: מה הייתה הכוונה?

באת כוח האישה: שישית מהשווי כמו שהשופט כתב, חצי ממה שהבעל שילם. והראיה בשנת 2016 שני באי כוח הצדדים הלכו לשמאי אבנר גירון תן לנו שומה כמה היה השווי.

בית הדין: למה לא נכתב שישית?

באת כוח האישה: זה נכתב בפסק, ולכן כתבנו 3/18.

בית הדין: תצאו החוצה תתנו לנו תשובה.

הצדדים יוצאים.

בא כוח האישה: הסברנו למרשנו, יש הסכמה גם להרכב וגם לבקשת בית הדין.

מהאמור בפרוטוקול הדיון עולה בבירור שבית הדין יידע את הצדדים על הצורך בפרשנות פסק הדין של בית המשפט, וזאת כפי הנראה מתוך מה שהגיע למסקנה שיש איהבנה בסעיפים העוסקים בפסק הנוגע לזכויות האישה (להלן המשיבה) בדירה שנמכרה. המערער אף יצא החוצה לשם התייעצות ושב לאולם בית הדין להביע הסכמתו וכמו שנכתב בפרוטוקול.

נכון אומנם שבהסכם שנכתב בכתב יד שנחתם בידי הצדדים במועד הדיון לא צוין כן בפירוש, וכמו שציין עמיתי הרה"ג ציון לוז שליט"א. ברם ממה שנכתב בו "בגלל הסתירות שנמצאו בפסק הדין של בית המשפט" נראה נכוחה שכוונת הצדדים הייתה להסכמה המפורשת של הצדדים כאמור בפרוטוקול גם לפרשנות פסק השופט.

כמו כן מהחלטת בית הדין מהתאריך הנ"ל שבה אישר בית הדין את הסכמת הצדדים ברור שהכוונה לחתימתם על ההסכמה שלהם כפי שהובאה בפרוטוקול הדיון, שהרי לשם כך זומנו, לקבל את הסכמתם לדון בהרכב הנוכחי בהתאם לשיקול דעתו על פי פרשנות החלטת בית משפט.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נציין כי בהסכם שחתמו הצדדים הנ"ל נכתב במפורש שהצדדים מסכימים שבית הדין יפסוק בתביעה הרכושית בהתאם לזכויות וחובות של הלכת השיתוף ככל שהיא חלה, וכן בזכויות וחובות של חוק יחסי ממון, כך שגם בלאו הכי בית הדין יקבע עמדתו כאמור בפסק השופט כפי הפרשנות שנתן לה דעת הרוב ואטררוחי בי דינא לא מטרחינן.

ואכן המעיין בפסק הדין נשוא הערעור יראה נכוחה שבית הדין פעל בהתאם להסכמת הצדדים ולאחר שניתח היטב את פסיקת בית המשפט הגיע למסקנה שלמשיבה זכויות כספיות שוות ערך לשישית מכספים שהשקיעו המערער ואחיו כדי לשדרג את בעלותם מזכויות דייר מוגן לבעלות פרטית בתאריך השדרוג, חודש אוגוסט 1980. בהתאם לחישוב חלקו של המערער בנכס קבע בית המשפט שזכויות כספיות אלו הן בסך 134,541 שקל ישן כאשר הסכום יוצמד למדד המחירים לצרכן ווהתאמה תיעשה למועד הערכת השמאי. בסעיף 55 לפסק הדין קבע השופט שלמשיבה לא תהיה בעלות בדירה שתיבנה, וכל זה לפי התרומה היחסית בהשבחת הנכס בגין השדרוג שנעשה מכספים משותפים כאמור בסעיף 54.

העולה מן האמור הוא שהצדדים הסכימו והקנו סמכות לבית הדין האזורי בהרכבו הנוכחי להוציא פסק דין בעניינם בהתאם להסכם ממון שעליו חתמו טרם נישואיהם השניים והסכמה זו כוללת את פרשנות פסיקת בית משפט.

לאמור, **טענת המערער להיעדר סמכות בית הדין לפרש את פסיקת בית המשפט – אין לה בסיס.**

פרשנותו של בית הדין האזורי לפסק דינו של בית המשפט

באשר לטענת המערער לפרשנות מוטעית של בית הדין בפסק השופט, נצטט קטעים מפסק הדין (דעת הרוב) המתייחס לטענת המערער בעניין הסמכות וגם לפרשנות פסק השופט:

בהסכם הגירושין של הצדדים מיום י"ט באדר ב' תשע"ט (26.3.2019) נאמר:

כל תביעות הצדדים יידונו לאחר סידור הגט בכת הדין הרבני כסמכות נמשכת, והצדדים מסמיכים את בית הדין לדון בכל הנושא הרכושי, לרבות הסכם הממון שנחתם בין הצדדים ולרבות ביצוע פסק הדין שניתן על ידי בית המשפט לענייני משפחה בתאריך 5.2.2012, והצדדים מקבלים את פסק הדין הנ"ל.

בדיון שהתקיים ביום י"ז באייר התשע"ט (22.5.2019) הסכימו הצדדים כדלהלן:

הצדדים מוחלים זה לזה על כל התביעות ההדדיות של האחד כנגד השני, מכל מין וסוג שהוא, למעט התביעה על הנכס ברחוב [...] ירושלים, שבית הדין ממתין לסיכומי הצדדים.

מכל האמור עולה שתפקיד בית הדין כעת הוא לברר ולבאר את כוונת פסק הדין של השופט אלבו באשר לזכותה של האישה בדירה שברחוב [...] דהיינו מהו הסכום שהאישה אמורה לקבל מתוך כספי התמורה של דירה זו.

פרשנות פסק הדין

בית הדין ביקש מהצדדים לסכם את דבריהם.

האישה טוענת שמגיעה לה שישית מתמורת הדירה, מחצית מהשליש כפי שנאמר בפסק הדין, בניכוי ההוצאות. באשר להוצאות: לדבריה אין להכליל בהן את הוצאות הבנייה שהכליל האיש במסגרת פירוט ההוצאות למס שבת,

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

זאת משום שמדובר בהוצאה רעיונית בלבד: האיש לא הוציא דבר בפועל עבור הבנייה, היה הסכם קומבינציה שלפיו היזם יבנה ובתמורה יקבל זכויות בנכס. החשבת הוצאת הבנייה הרי היא כחיוב האישה פעמיים. לפיכך לטענתה על האיש לשלם לה 1,276,298 ש"ח.

האיש לעומת זאת טוען שלפי פסק הדין האישה זכאית רק לתשלום ששילם לעמידר ב-1980 כדי להפוך לבעלים, ולהצמיד זאת למדד המחירים. לטענתו יש גם לקזז שישית מהוצאות התיווך בגין מכירת הדירה ב-2017, ולפיכך האישה זכאית לסך של 266,216 ש"ח בלבד.

יצוין שבתיק נמצאת גם שמאות של השמאי גרון, והוא מביא שם פרשנות משלו לפסק הדין: האישה זכאית לשישית מחיר הדירה פחות התשלום ששילם האיש לעמידר (בהצמדה כמוכן) [...]

בשולחן ערוך (חושן משפט סימן כג) מבואר שלאחר שסיים הדיין או השופט את תפקידו והוציא פסק דין מתחת ידו שוב 'אינו נאמן', ולכן מוטלת עלינו בעל כורחנו מלאכת פירוש פסק דינו של השופט אלבו.

לאחר העיון בחומר שבתיק סבור בית הדין ששני הצדדים וגם השמאי שגו בפרשנות פסק הדין של השופט אלבו.

בפסק הדין של בית המשפט נאמר שלאישה אין חלק כלל בזכות האיש בנכס כדייר מוגן. אומנם במה שהפך מדייר מוגן לבעלים – יש לה חלק, מחצית. לפיכך מגיע לאישה שישית ממה ששילמו שלושת האחים לעמידר, שהוא חצי ממה ששילם האיש לבדו.

טענת האישה והשמאי כי מגיע לאישה שישית משווי דירת האיש אינה נכונה כלל וכלל, שהרי מחלק האיש מגיע לה מחצית ולא שישית! בפסק הדין נאמר בפירוש שהשישית היא מחלק האחים ולא מחלק האיש. הם גם לא התחשבו בזה שיש בשווי הדירה שני רכיבים: רכיב של דייר מוגן, ורכיב של השבח שמדייר מוגן לבעלים. בפסק הדין נאמר שבחלק של הדייר המוגן אין לה שום זכות, שהרי מדובר בנכסי ירושה, ורק במה שהושבח הנכס, דהיינו בהפיכת האיש מדייר מוגן לבעלים, יש לאישה זכות, שהרי התשלום נעשה בכסף משותף.

איך שמים את הפער שבין דייר מוגן לבעלים?

נראה שיש סתירות ברורות בעניין זה בתוך פסק הדין של בית המשפט:

מחד גיסא כתב השופט שאת חלקה של האישה בהשבת הנכס יש לשום לפי השבח ולא לפי ההשקעה:

על פי רוב נקבע בפסיקה שמקום שמדובר בהשקעה משותפת בנכס חיצוני ששייל למי מבני הזוג עוד מלפני הקשר הזוגי, זכאי בן הזוג המשקיע, שאינו הבעלים של הנכס, לקבל שווי השבת הנכס בגין ההשקעה המשותפת. ראו תמ"ש (י-ם) 22890/05 א. כ. נ' ב. כ. ש. (2008), תמ"ש (י-ם) 21342/04 א. ש. נ' ד. ש. (2008) ותמ"ש 23591/96 אלמונית נ' פלוני (2005).

יש לציין שהלכות אלה שנקבעו ביחס לבני זוג שונות מאלו שנקבעו בענייניהם של צדדים ה"זרים" זה לזה. אצל "זרים" נהוג לשפות את המשקיע בגין שווי ההשקעה בלבד ולא בגין שווי השבח שיצרה ההשקעה. זאת מכוח חוק החוזים (תרופות בשל הפרת חוזה), תש"ל –

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

1970 ומכוח חוק עשיית עושר ולא במשפט, תשל"ט – 1979 וסעיפים 12, 21 לחוק המקרקעין, התשכ"ט – 1969.

בית הדין עיין בתמ"ש 23591/96 שצוין, ושם כתב השופט גייפמן:

נכסים שאינם ברי איזון שהושבחו או נרכשו או חלק מהזכויות בהם נצברו על ידי נכסים ברי איזון (להלן: ההשבחה) – מקנים זכות לאישה למחצית השווי הכספי של ההשבחה, כאשר ניתן לחשב את ההשבחה בצמוד לשווי הנכס שאינו בר איזון כערכו להיום.

בתמ"ש 22890/05 שצוין כתבה השופטת מיימון:

הנתבעת טוענת כי פעולות השבחה, הרחבה וטיפוח שביצעה במקרקעין [...]

אכן, מדברי הנתבעת, אשר לא הוכחו, עולה כי במהלך השנים הורחב שטח הבית [...]

ואכן, הנתבעת זכאית לקבל את שווי השבחת המקרקעין שהוא פועל יוצא של השקעתה בהם.

הנתבעת טוענת כי מספר רב של מסמכים המצביעים על השקעותיה במקרקעין אינם עוד בנמצא. לתצהיר עדותה הראשית צורפו כמה מסמכים המעידים על הוצאות שונות בהן נשאה, אך המדובר בסכומים סמליים בלבד שאין בהם כדי לשקף את סך השקעותיה באופן מציאותי ואשר אינם יכולים להוות בסיס להערכת שווי ההשבחות.

התובעים מצידם טענו כי, ככל שיתקבלו טענות הנתבעת בגין ההשבחה, על בית המשפט לפסוק בעניין זה על דרך האומדנא.

לפיכך, הואיל והנתבעת זכאית לקבל את שווי ההשבחה אך לא הוכחו די ראיות כדי לבסס הכרעה בעניין זה, ונוכח עמדתם העקרונית של התובעים, ימונה שמאי להערכת השבחת המקרקעין משנת 1980 ועד למועד הגשת התביעה, בניכוי עליית ערך נדל"נית שאיננה קשורה בפעולות שביצעה הנתבעת.

ובתמ"ש 21342/04 שצוין כתבה השופטת מיימון, תוך כדי התבססות על פסק הדין של השופט גייפמן דלעיל:

השבחה הנובעת מנסיבות חיצוניות, כגון תנודות בשוק ההון או בשוק הנדל"ן וכיוצא בזה, הינה במהותה הנכס עצמו ללא התערבות הבעלים או בן זוגו. לפיכך, יש לזהות השבחה ממיין זה עם הנכס, ולהחיל עליה את אותו הדין החל על הנכס קרי – הוצאה מגדרי האיזון כאשר הנכס עצמו איננו בר איזון.

ברם, השבחה הנובעת מעבודת בעל הנכס, בן זוגו או שני בני הזוג, או מהשקעת משאבים משותפים של בני הזוג, בתקופת הנישואין, שונה כליל באופיה. תוצאת השקעת בני הזוג או אחד מהם אשר בגינה הושבח הנכס, ניתן להתייחס אליה כאל תוספת לנכס אולם כעומדת בפני עצמה, קרי לנכס חדש ועצמאי, אשר הושג כתוצאה מהשקעה ומעשים של בן זוג או בני הזוג שנוצרה בתקופת הנישואים כתוצאה ממאמץ של מי מבני הזוג בתקופת הנישואין, ובתור שכזה – לנכס בר איזון.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הוא הדין כאשר השבחת נכס שאיננו בר איזון נעשתה על ידי נכס בר איזון.

אכן, כבר נפסק על ידי כב' השופט גייפמן כי השבחה שמקורה במשאבים משותפים של בני הזוג דינה להתחלק ביניהם שווה בשווה:

"נכסים שאינם ברי איזון שהושבחו או נרכשו או חלק מהזכויות בהם נצברו על ידי נכסים ברי איזון (להלן: ההשבחה) – מקנים זכות לאישה למחצית השווי הכספי של ההשבחה, כאשר ניתן לחשב את ההשבחה בצמוד לשווי הנכס שאינו בר איזון כערכו להיום.

כיוון שהבעל עשה שימוש בנכסים ברי איזון לצורך השבחה או רכישת נכסים שאינם ברי איזון או צבירת זכויות נוספות בנכסים שאינם ברי איזון - הבעל מנוע על פי דוקטרינה של תום הלב מלטעון לאי זכותה של האישה למחצית שווי הנכסים ברי איזון שהושקעו בהשבחה או ברכישת הנכסים שאינם ברי איזון."

(תמ"ש (תל אביב יפו) 23591/96 – אלמונית נ' פלוני [פורסם בנבו])

ואכן, המקרה המובהק ביותר הוא זה בו נכס חיצוני הושבח על ידי נכסים ברי-איזון. בנסיבות אלו מקור ההשבחה הוא בהשקעה משותפת של שני בני הזוג, כאשר לולא השקעה זו לא הייתה ההשבחה באה לעולם, ולפיכך היא בגדר הישג משותף של בני הזוג. בדומה לכך, ניתן להצדיק מתן מחצית השווי הכספי של ההשבחה לבן הזוג שאינו בעל הנכס, במקרה בו מקור ההשבחה בעבודתו הוא, בעבודת בן הזוג בעל הנכס או בעבודה משותפת של שני בני הזוג, שכן גם במקרה זה ניכרת מעורבות משאבים אנושיים מתקופת הנישואין קרי השקעה משותפת, אשר היא שהניבה והיא הגורם לרכישת הנכס, קרי שווי התפוקה, לאמור שווי ההשבחה של הנכס, שהוא נכס העומד בפני עצמו.

מכל זה אנו רואים שהפסיקה שהפנה אליה השופט אלבז מורה שהשבחת נכס חיצוני נידונה כנכס חדש שבו שותפים שני בני הזוג, וודאי ששניהם זכאים לעליית הערך של אותו "נכס חדש", אותו שבח שהושבח.

לפיכך הסיק השופט אלבז:

הואיל והרכישה מ"עמידר" נעשתה במהלך החיים המשותפים ועוד לפני יום הקרע, והואיל והנתבע לא הוכיח שכספי הרכישה נבעו ממקורותיו הוא, נקבע בזה שהרכישה נעשתה ממקורות משותפים ועל כן התובעת זכאית לקבל שווי השבחת הנכס.

גם בסעיפים 54 ו-55 לפסק הדין הדגיש השופט אלבז שהאישה זכאית לחלק יחסי בשווי הדירה, שווי הדירה ולא ההשקעה!

אך הנה בסעיף 54 כתב השופט אלבז שיש לחשב את הסך ששילמה האישה ב-1980 ולהצמיד אותו למדד המחירים! כלומר – היא תקבל לפי ההשקעה בלבד ואינה זכאית לחלק בשבח.

דבר זה סותר את כל האמור לעיל. לפי זה גם לא מובן מה הצורך בשמאות – חלק האישה הוא השקעתה, ותו לא!

לפיכך נראה שנפלה בפסק הדין טעות שמחייבת תיקון: כוונת השופט הייתה לשום את הנכס ב-1980 וגם כיום, חלק האישה הוא מה ששולם אז ל"עמידר" יחסית לשווי הנכס אז, ולפי זה חלקה כיום הוא אותו חלק מכלל שווי הנכס כיום, כגון אם חלקה אז היה רבע, אז חלקה היום הוא רבע משווי הדירה כיום.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

לפי זה אין הכוונה להצמדה למדד המחירים אלא להצמדה למחיר הנכס. ואכן בפסקי הדין שאליהם הפנה השופט, והזכרנו אותם לעיל, דובר בפירוש על הצמדה לשווי הנכס. בפסק הדין שכח השופט לכתוב שצריך לעשות שתי הערכות שמאות, לשווי אז ולשווי היום, וגם כתב בטעות הצמדה למדד המחירים [...] חלק האיש בנכס יהיה שוויו פחות מחצית התשלום המוצמד, ואילו חלק האישה – מחצית התשלום המוצמד.

עד כאן עסקנו בנימוקי פסק הדין בעניין טענת המערער לסמכות בית הדין והטענה בדבר פרשנות שאינה נכונה לפסק השופט. עולה מהם כי בית הדין התייחס בפרוטרוט לכל סעיפי פסק השופט ולאחר הברור העלה שלאור האמור במרבית סעיפי פסק השופט המצביע כי קבע למשיבה זכויות אך ורק בחלקה היחסי בהשבת הנכס ע"י המערער ואחיו שממנה נגזר גם שווי ההשבתה במועד מכירת הנכס, וכפי שציין לפסיקות האזרחיות בעניין זה.

בית הדין לא התעלם מטענת המערער כי בקביעתו של השופט שיש למנות שמאי שיעריך לפי שווי המדד את הסכום שנפסק למשיבה יש סתירה לדבריו במקומות אחרים בפסק. ברם אי אפשר גם להתעלם מחוסר הסבירות באפשרות להותיר את פסק בית המשפט מנותק ממה שכתב קודם ואחרי סעיף זה ואף ציין לפסיקות קודמות.

נפסק בהלכה (חושן משפט סימן מב) שכאשר יש סתירות בשטר בית הדין מוצא את הפתח ליישב את הסתירות, וכך פעל בית הדין האזורי בנימוקיו. וראה עוד נימוקי הדיין הרה"ג דוד שני שליט"א שכתב:

מעיון בפסק הדין מוכח שזכותה של האישה בשווי שהושבת, ולא בהשקעה בלבד.

אני מסכים עם כל האמור לעיל, שאף על פי שבסעיף 54 לפסק הדין יש משמעות שזכות האישה רק בסכום ההשקעה, בשונה מהמובן בכל מהלך הפסק שזכות האישה היא כפי השווי, עם כל זה הדבר לא מהווה אפשרות לביאור מהות פסק הדין, ואין בו כדי לשנות את זכות האישה לחלק מהשווי שהושבת הנכס.

וכן מצינו בהלכות שטרות: כאשר יש סתירה בחיוב שבשטר פוסקים שהלך אחר תחתון, וכאן בסעיף 54 טוב המשמעות הפשוטה שזה לפי השווי, וכן ההמשך סעיף 55 שוב יש משמעות של השווי [...] וכן בכלל פסק הדין, שהשופט המשיך ודבק במהלך שזכות האישה היא בשווי ובהשבתה של הנכס, ובהגבלות המתבקשות ושנתן הוראות בגינם. וזאת מאחר שהיא שותפה מלאה בקניית הנכס, דהיינו ברכישה ובשינוי המעמד מדייר מוגן לבעלות גמורה, ויש לה חלק בדירה. ואם כן, היא כמו האישה.

עם כל זאת הוצרך להגבילה בסעיף ג' מבעלות בפועל כי לפי הפסק שחלקה הוא בשווי היה מקום לומר שגם בזה היא שותפה רגילה, ואת זה – ורק את זה – סייג בהיבט מסוים. וכן מובן ההמשך בסעיף ג', שמאחר שהיא שותפה היא אמורה לשאת בעלויות של הבעל מאחר שהם היו המרכיב של ההשקעה שממנו נגזר וצמח השבח שהיא זכאית לו.

וכל זה ברור ומוכיח בעליל שחלקה היא בשווי השבת, ולא בהשקעה בלבד.

שטר שיש בו סתירות

גם בדין סתירה בשטר מצינו שאף על גב שהדין הלך אחר התחתון בכל זאת יש מקומות שהתחתון לא מבטל את העליון כנפסק בשולחן ערוך (חושן משפט סימן מב סעיף ה) וזה לשונו:

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ויש מי שאומר למעלה היה פורט והולך ולמטה כתוב סכום "הכל כך וכך" ופיתח או הוסיף – בזה אנו אומרים ודאי טעה בחשבון ואחר הפרט אנו הולכים, ונראים דבריו.

נידוננו דומה לאמור, סעיף ב' הוא הוראה בחלק הביצוע, איך ליישם את מה שנפסק ונקבע בפסק הדין וכלשון הפתיח בסעיף 54 "כפי שכבר קבעתי". ואם כן אין בדיוק בהוראת יישום הדברים כדי לבטל את שנפסק מפורש.

ואכן בית הדין בדעת הרוב הרחיב בהיבט ההלכתי שיש לתת לפרשנות פסקת השופט.

בנסיבות הנ"ל, בית הדין דגן אינו רואה כל טעות בשיקול דעתו בפרשנות זו של פסק השופט. ניתנה לבית הדין הסמכות לפרש את הפסק כאשר היה ברור לצדדים שיש סתירות, ואף על פי כן הסכימו לתת לבית הדין סמכות, וכמו שצייין בית הדין האזורי בנימוקיו:

המקרה דגן הוא מקרה שבו הטעות מוכחת מתוך פסק הדין, שהרי הוא בעצמו ציטט פסקי דין וכתב לשונות שמהן נראה שיש לאישה חלק בשבח הדירה עצמו, ואיך אם כן כתב אחר כך שחלקה הוא הסך ששולם לעמידר מוצמד למדר המחירים?!

לפיכך, לאור האמור לעיל, כולי עלמא יודו שבגון דא פסק הדין והסכמות הצדדים, שלגביהן נתנו לבית הדין סמכות לפסוק ולפרש את פסק הדין, נכונים כפי הפרשנות המתוקנת שמוכחת מתוך פסק הדין. איננו מבטלים חלילה את פסק דינו של השופט אלבוז, אלא אנו מקיימים אותו ומסבירים שבוודאי זו הייתה כוונתו, אלא שמשום מה הדברים לא נכתבו כראוי בגלל טעות אנוש. הפרשנות המתוקנת היא בהחלט במסגרת הסמכות שנתנו לנו הצדדים להחליט מה הייתה כוונת פסק הדין.

אומנם הצדדים נתנו לנו סמכות "לבצע את פסק הדין" בלבד כאמור בהסכם הגירושין שלהם. אך בכלל הביצוע כרוכה גם מלאכת פרשנות ההסכם, אי אפשר לבצע אותו בלי להבין ולפרש אותו, ועל כורחך פירוש פסק הדין נכלל בביצועו. ואכן פסק הדין היה טעון פירוש, וכבר נאמרו פירושים שונים בעניינו, תפקידנו היה להכריע מהו הפירוש הנכון, ועל זה נסבו הדיונים האחרונים בתיק זה.

מלבד כל זאת, לאחר שנושא הרכוש עבר לסמכות בית הדין, הנושא בכללותו עבר לסמכותנו. אם היינו מחליטים שאין דרך לפרש את פסק הדין וליישב אותו ושהוא בטל – יכולנו לתת פסק חלופי, שהרי לא הסכמת הצדדים היא המסמיכה אותנו לדון, אדרבה בנושא הרכוש אי אפשר לתת סמכות לבית הדין על סמך הסכמת הצדדים, אלא כריכת הנושא לתביעת הגירושין היא המסמיכה אותנו לדון. לפיכך הגם שהסכימו הצדדים על פסק הדין של בית המשפט, לו היינו מחליטים שאין תוקף חוקי והלכתי להסכמה זו היינו יכולים לפסוק אחרת. כל שכן שלא קבענו את ביטול פסק הדין, אלא להפך: קיימנו אותו והוכחנו הלכתית שהוא תקף וקיים מלכתחילה לפי הפרשנות המתקנת, וודאי שזו הייתה כוונת השופט, ועל זה הסכימו הצדדים לחלק את הרכוש.

מלבד כל זאת, בהסכם לא נאמרה הגבלה על סמכות בית הדין, אלא להיפך, ניתנה לבית הדין סמכות לדון "בכל הנושא הרכושי", "לרבות ביצוע פסק הדין", ולא למעט ולצמצם.

עוד יצוין שכבר בעת חתימת הסכם הגירושין היה ברור שפסק הדין אומר "דרשני", האיש ביקש לדון בזה בבית המשפט, אך בדיון שהתקיים ביום י"ט באדר ב' התשע"ט (26.3.2019) הסכים שהנדון יידון בבית הדין. לא היה זה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

נדון של ביצוע בלבד, שאם כן מה צורך לדון בזה בבית המשפט? יפנו להוצאה לפועל! אלא ודאי שכבר קודם חתימת הסכם הגירושין במרץ 2019 התעוררו המחלוקות בעניין פרשנות פסק הדין, וכאשר הסכימו שבית הדין ידון בעניינו לא התכוונו להליך ביצועי בלבד, אלא להליך משפטי-פרשני. ואכן בדיון שהתקיים לאחר הגירושין התגלה במלוא עוצמתו הוויכוח הפרשני בעניינו של פסק הדין של בית המשפט.

בהתאם לתקנה קל"ה לתקנות הדיון אין לבית הדין הגדול סמכות להתערב בשיקולי דעת בית הדין האזורי אלא אם כן טעה בשיקול דעת ב"טעות הנראית לעין", טעות חמורה. במקרה דנן בפרשנותו של בית הדין האזורי אין טעות בשיקול דעת הנראית לעין, אדרבה היא נראית סבירה, ואין הצדקה להתערב בשיקוליו המנומקים היטב.

באשר לטענת המערער בעניין קביעת בית הדין האזורי שהשבחה של זכויות הכספיות של המשיבה היא עד למועד מכירת הדירה, ולטענתו היה צריך לקבוע את מועד הקרע שנקבע בפסק השופט לשנת 1994 כמועד סיום השבחת זכויות המשיבה:

המעייין בנימוקי פסק בית הדין האזורי, בפרשנותו להסכם, יראה נכוחה שאין אפשרות לעצור את השבח שנובע מזכויותיה הכספיות של המשיבה כפי שנקבעו בפסק השופט במועד הקרע. אם כטענת המערער, היה על השופט לציין שמועד הקרע יש בו כדי להפסיק את השבחת חלקה של המשיבה בזכויות הכספיות שקבע לה, שהרי פסק השופט ניתן בשנת 2012 – לאחר מועד הקרע כאשר השופט מציין בפסק הדין שהוציא שמועד הקרע נקבע לעניין הוצאות המערער לצורך מימוש זכותו בדירה כמו הוצאות משפטיות, מיסים וכדומה (ראה סעיף 54ג) וכן לעניין שכל אחד מהצדדים יישאר בעלים של חשבון הבנק שלו (ראה סעיף 60 לפסק). כלומר: השופט מצא לנכון לפרט מה היתה כוונתו בקביעת מועד הקרע ומכאן נראה בבירור שלא התכוון לקצוב את זמן השבחת זכויותיה הכספיות של המשיבה עד למועד הקרע.

מסקנות

לאור האמור יש לפסוק:

הערעור נדחה בהיעדר הצדקה להתערב בשיקולי בית הדין האזורי הן בנוגע לקביעת הסמכות הן בנוגע לפרשנות פסק השופט והן בנוגע לקביעה בעניין השבחת זכויות המשיבה עד למועד בו נמכרה הדירה.

הרב מימון נהרי

הרב אברהם שינדלר

עיינתי בדברי עמיתי לעיל.

הסמכות

נדון תחילה בשאלה המקדמית העקרונית שעלתה בדיון לפנינו וכן בכתב הערעור – הכיצד יש לבית הדין הרבני סמכות חוקית לדון כלל בתביעה זו?

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

טענות המערער

לטענת המערער, בית הדין קמא שגה עת החליט לפרש, לבאר, לתקן ולבצע את פסק דינו של בית המשפט לענייני משפחה. אף אם הצדדים היו מסכימים להקנות סמכות כזו לבית הדין, הם אינם יכולים להקנות לבית הדין סמכות שיפוט אשר אינה מוקנית לו בחוק.

המערער מוסיף כי כריכת נושא הרכוש לתביעת הגירושין אשר הגיש האיש אינה יכולה להסמיך את בית הדין לדון בקביעת זכויות האישה בדירה, שכן תביעת הגירושין לא עסקה ברכוש אשר הוכרע כבר ע"י בית המשפט לענייני משפחה. מעבר לכך, פסק דינו של בית הדין קמא אינו עוסק בהכרעה בתביעה הרכושית אלא עוסק בפרשנות, ביאור ותיקון פסק דינו של בית המשפט וזה אינו בסמכותו.

טענות המשיבה

לטענת המשיבה, בית הדין קמא לא חרג מסמכותו כפי שהצדדים הסמיכו אותו לפעול. בית הדין פירש את פסק הדין של בית המשפט לענייני משפחה באופן שמאפשר את ביצועו. בדיון מיום כ"ד בסיוון התש"ף (16.6.20) הובהר לצדדים כי יש צורך בפרשנות של בית הדין לפסק הדין ויש צורך לתת לבית הדין שיקול דעת לפרש את פסק הדין. הצדדים הסכימו לכך. לאור הסכמות הצדדים, צדק בית הדין משקבע כי בסמכותו לפרש את פסק דינו של בית המשפט.

המשיבה מוסיפה כי המערער מושתק מלהעלות טענה הנוגעת להעדר סמכות בשלב הערעור. לפי תקנה י"ט לתקנות הדיון בבתי הדין הרבניים, התשנ"ג היה על המערער להעלות את הטענה לחוסר סמכות בתוך שלושים יום. המערער העלה את הטענה לאחר למעלה משנה של דיונים.

דיון והכרעה

לעמדתנו הייתה לבית הדין קמא סמכות חוקית לדון בעניין זכויות האישה בדירה ויש לדחות את טענות המערער בעניין זה.

סמכותו של בית הדין נובעת מכוח כריכת נושא הרכוש, ובכללו ביצוע הסכם הממון, לתביעת הגירושין ומכוח סמכותו הנגזרת של בית הדין לדון בפרשנות פסק דינו של בית המשפט לענייני משפחה. ונרחיב להלן.

ביום ט' באייר התשע"ח (24.4.2018) הגיש המערער לבית הדין קמא תביעת גירושין ובכרוך לה תביעת רכוש. בפרק הרכוש שבתביעה נכתב, בין היתר: "כאמור בין הצדדים יש הסכם ממון מחייב ועליהם לפעול בהתאם להסכם זה."

בנוסף לכריכה זו התבצעה כריכה נוספת ע"י הצדדים בהסכם הגירושין שעליו חתמו ביום י"ט באדר ב' התשע"ט (26.3.19), הסכם אשר נחתם טרם מתן הגט. ההסכם קובע כי:

כל תביעות הצדדים יידונו לאחר סידור הגט בבית הדין הרבני כסמכות נמשכת. הצדדים מסמיכים את בית הדין לדון בכל הנושא הרכושי, לרבות הסכם הממון שנחתם בין הצדדים ולרבות ביצוע פסק הדין שניתן ע"י בית המשפט לענייני משפחה בתאריך 5.2.2012, והצדדים מקבלים את פסק הדין הנ"ל.

בכך נכרך לתביעת הגירושין במפורש נושא ביצוע הסכם הממון ופסק הדין של בית המשפט לענייני משפחה.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

כידוע, כריכה אינה חייבת להיעשות בדרך פורמאלית מוגדרת והיא יכולה להיעשות גם לאחר הגשת תביעת הגירושין וכל עוד לא סודר גט. ראו בג"ץ 8533/13 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול (א' בתמוז התשע"ד – 29.6.2014):

כפי שנפסק, כריכה אינה חייבת להיעשות בדרך פורמאלית מוגדרת (בג"ץ 5679/03 הנזכר לעיל, פסקה 13 לפסק דינו של הנשיא א' ברק). כשם שניתן לכרוך סוגיה מסוימת בתביעת הגירושין עצמה, כך אין מניעה לעשות כן במהלך הדיון בפני בית הדין הרבני, בעוד תביעת הגירושין תלויה ועומדת (שם; בג"ץ 566/81 עמרני נ' בית הדין הרבני הגדול, פ"ד לז(2) 1 (1982)). לראיה, לא רק התובע גירושין רשאי לכרוך עניינים נספחים לגירושין בתביעתו, כי אם גם הנתבע (ראו, למשל: עניין גורוביץ, עמוד 18).

נוסיף כי הליכי הגירושין מסתיימים רק עם מתן גט והוצאת "מעשה בית דין". בעניין זה ניתנה גם הנחיה ברורה של נשיא בית הדין הרבני הגדול:

ז. סיום הליך הגירושין

הוגשה תביעת גירושין וניתן פסק־דין לגירושין, בין אם פסקת בית הדין הוכתרה בכותרת "פסק־דין" ובין אם היא הוכתרה בכותרת "החלטה", אין הדיון בתביעה מסתיים אלא עם מתן מעשה־בית־דין שלאחר סידור הגט. כל עוד לא סודר הגט וניתן מעשה־בית־דין כאמור, ממשיכה תביעת הגירושין להיות תלויה ועומדת, ובית הדין ימשיך לדון בענין הגירושין ובכל הכרוך בו עד לאחר סידור הגט ומתן מעשה־בית־דין.

מצא בית הדין לנכון להורות על סידור הגט עוד בטרם הוכרעו כל העניינים הכרוכים בגירושין, יציין בהחלטתו באלו עניינים ימשיך לדון לאחר סידור הגט.

(הנחיות נשיא בית הדין הרבני הגדול – התשס"ד, חוזר מנהל בתי הדין הרבניים מס' 8, 6,4; ההנחיות מצויות כעת גם ב-<http://www.rbc.gov.il/judge/av/index.asp>)

וראו עוד בענין זה פסק דין של הגר"א אברגיל שליט"א בשבתו בבית הדין הגדול, בתיק מספר 966076/2, מיום כ"ח באייר תשע"ה (17.5.2015).

עולה מהאמור כי לבית הדין האזורי היתה סמכות לדון בעניין הסכם הממון וביצוע פסק הדין של בית המשפט לענייני משפחה. נזכיר כי הסכם הממון עצמו מפנה לפסק הדין של בית המשפט לענייני משפחה וקובע כי:

בעת שתמכר הדירה ברחוב [...] ירושלים [...] תהיה זכאית [פלונית], חרף נישואיהם של בני הזוג, לקבל מתוך כספי התמורה ממכירת הדירה סכום כמפורט בסעיף 54 לפסק הגירושין [...]

הנה כי כן, לצורך ביצוע הסכם הממון הרי שיש הכרח לפנות לפסק דינו של בית המשפט לענייני משפחה ולהבין מה הוא מורה.

מכוח סמכותו של בית הדין לבצע את הסכם הממון נגזרת סמכותו לפרש את פסק דינו של בית המשפט, שכן הדבר נדרש כדי להביא לביצוע הסכם הממון ופסק הדין של בית המשפט. מדובר למעשה בסמכות נגררת, אשר נתונה לבתי הדין הרבניים מימים ימימה. ראו בג"ץ 5918/07 פלונית נ' בית הדין הרבני הגדול, סג(2) 247 (2009):

הלכה פסוקה מימים ימימה היא כי לבתי הדין הדתיים סמכות טבועה כערכאות שיפוט לדון בעניינים המתעוררים בפניהם בדרך אגב, וזאת כאשר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

הדבר נדרש על-מנת להכריע בעניין שהובא בפניהם כדין (ראו למשל: ע"א 421/54 עטיה נ' ברדה, פ"ד ט 1205, 1209 (1955), מפי המשנה לנשיא ש"ז חשינ).

זאת, כאשר מנגד קבע בית המשפט העליון, בבג"ץ 8578/01 חליווה נ' חליווה, פ"ד נו(5) 640, 634:

על פי ההלכה שנקבעה בפסיקתו של בית משפט זה, ערכאה שאישרה הסכם ממוני בין בני זוג כפסק דין אינה רוכשת סמכות נמשכת בנוגע לפרשנות ההסכם או אכיפתו.

וכך קבע כי הסמכות לפרש את פסק הדין – ובכללה פרשנות הסכם אשר ניתן לו על ידי הערכאה המשפטית תוקף של פסק דין – נתונה לערכאה המוסמכת הדנה בעניין זה, במקרה זה בית הדין הרבני אשר לו הסמכות הייחודית לדון בעניין מכוח הכריכה.

לכך יש להוסיף כי המערער נזכר לעורר את שאלת הסמכות רק בשלב הערעור לאחר שתוצאת ההליך בפני בית הדין האזורי לא נשאה חן מלפניו. התנהלות שכזו לוקה בחוסר תום-לב שיש בו כדי לדחות את טענותיו של המערער בדבר חוסר סמכות. ראו בעניין זה בג"ץ 2350/20 פלוני נ' בית הדין הרבני הגדול (פורסם בנבו, 10.09.2020):

אין לשעות גם לטענות העותר בדבר העדר סמכותו של בית הדין הגדול לדון ולהכריע בדבר זכויות הצדדים בנכס. לא מצאנו יסוד שבדין לטענות אלה, ויתרה מכך עצם העלאתן בשלב זה נגועה בחוסר תום לב – שהרי העותר היה נכון לקבל על עצמו את סמכותו של בית הדין הרבני האזורי כל עוד שתוצאת פסק הדין שירתה את עניינו; ודי בכך כדי לשמוט את הקרקע תחת טענותיו בדבר חוסר הסמכות. לא זו אף זו, הצדדים קבעו מפורשות בהסכם הגירושין כי בית הדין הרבני "ידון לגבי תוקפו" של הסכם הממון, והעותר הוא שכרך את סוגיית הרכוש בתביעת הגירושין שהגיש לבית הדין האזורי. אין זאת אלא שהעותר תוקף כעת את סמכות בית הדין הרבני רק משום שאינו שבע רצון מההכרעה שבפסק הדין בערעור; ומכל מקום, טענת חוסר הסמכות לא הועלתה על ידו בהזדמנות הראשונה וגם לכך יש לייחס משקל (בג"ץ 7715/19 פלונית נ' בית הדין הרבני האזורי חיפה, [פורסם בנבו] פסקה 19-20 (14.6.2020); בג"ץ 38/75 טליסמן נ' בית הדין האזורי, חיפה, פ"ד (1) 433, 436 (1975)).

עד כאן ההכרעה בנושא המקדמי שעלה בערעור, הכיצד יש לבית הדין הרבני הזכות החוקית לדון בתביעה זו.

לאור הנימוקים דלעיל נתונת הסמכות לבית הדין להכריע בשאלה זו: זכויות האשה – חלקה של האישה, המשיבה, בדירת המגורים הרשומה על שם האיש, ושהוענקה לו במסגרת של הליך קומבינציה מנכס ישן שירש יחד עם אחיו מהוריו (או בשוויה).

גוף הכרעת בית הדין האזורי

עתה ניגש לגוף הערעור:

אין ספק שבית הדין האזורי ניתח היטב ובירר את כל העניינים העובדתיים וההלכתיים והשכיל להגיע למסקנות נכונות, וכפי שהרחיב עמיתו, הרב מימון נהרי, לעיל והסביר אחת לאחת.

אעתיק את מסקנות בית הדין האזורי:

א. פסק הדין של בית המשפט על כל היבטיו שריר וקיים כפי קבלת הצדדים וכפי התיקונים המוכרחים שהתבארו, ולפיכך יש לפסוק לאשה שחלקה

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

בדירה הוא כפי היחס של הכספים שהוכנסו מצד האשה בעת רכישת כל הזכויות מעמידר וכפי שיפורט להלן. לגישה נוספת: בפסק הדין – בחלק המזכה את האשה בדירה, ישנן סתירות שלא ניתן לישבן, ולכן על בית הדין לפסוק בזה כראות עיניו – וכהסכמת הצדדים בדיון האחרון. גם לגישה זו, יש לפסוק לאשה שחלקה בדירה הוא כפי היחס של הכספים שהוכנסו מצד האשה בעת רכישת כל הזכויות מעמידר וכפי שיפורט להלן וכן"ל.

ב. מכיוון שעל הצדדים חלה הלכת השיתוף נמצא שהאשה הייתה שותפה בכלל ערך הנכס כפי חלקה בשבח שהושבח מהמועד בו הנכס עבר ממצב של דיור מוגן לבעלות מלאה. חלק האשה היה שווה ביום י"ב באלול התש"ם (24.8.1980) שקלים 134,541. יובהר כי חלק זה אינו שיטת מכלל הנכס: לאחים הייתה זכות של דיירים מוגנים שלאישה אין כל זכות בה; בנוסף, האחים רכשו מעמידר את החלק הנותר בנכס במחיר מוזל, ובית הדין קובע כי לאשה אין חלק בהנחה זו.

ג. לשם ההמחשה בלבד:

כלל הנכס

החלק שנרכש מעמידר ב-1980	הזכות לרכוש מעמידר במחיר מוזל	חלק האחים כדיירים מוגנים
5/6		
– 1/6 חלק האשה, שוויו		
134,541 שקלים		

ד. חלק זה של האשה הלך והשביח עם השנים עם עליית ערך הנכס הן מצד עליית המחירים הן מצד הבנייה שנעשתה בעקבות עסקת הקומבינציה.

ה. הדירה שקיבל האיש בעסקת הקומבינציה נמכרה ב-2017 בסך של 9,972,100 ש"ח.

ו. כדי לדעת מהו חלקה של האשה מתוך סך 9,972,100 ש"ח, יש לחשב מהו חלקה של האשה, באחוזים, בכלל הנכס ב"ב באלול התש"ם (24.8.1980) – המועד שבו נרכש הנכס במלואו מחברת עמידר.

ז. לשם כך יש למנות שמאי שיעריך את ערך הנכס נכון לתאריך י"ב באלול התש"ם (24.8.1980).

ח. צורת החישוב לחלק המגיע לאישה בערך הדירה משנת 2017, היא כדלהלן, לשם המחשה בלבד: (אנו מבהירים ומדגישים שערך הדירה הנוכח להלן, שני מיליון שקלים, הוא להמחשה בלבד, ואין בכך שום אינדיקציה לערכו האמיתי של הנכס. את ערכו האמיתי תקבע השמאית בלבד!)

בהנחה שהנכס מוערך אז בסך 2,000,000 ש"ח, הרי שכ-134,000 ש"ח מתוכם הם כ-6.7% מכלל הנכס במועד שבו נרכשו הזכויות מעמידר, וזה תואם לערך של שיטת מכלל ההשקעה הנ"ל. לפיכך בחשבון הסופי יגיעו לאשה כ-6.7% כפול 3, שהם כ-20.1% מתוך 9,972,100 ש"ח (כיוון שהתבאר ש-6.7% מכלל הנכס היו זהים לשיטת מכלל ההשקעה, והרי לאישה מגיע חצי מחלק האיש שהוא שלישי מכלל ההשקעה הזו). יצוין כי ישנן שיטות חישוב נוספות, אך מדין "המוציא מחברו עליו הראיה", לאישה מגיע את הסך הפחות מכל שיטות החישוב, והוא הסך התואם לחישוב הנ"ל כמפורט כל זה בגוף פסק הדין.

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

ט. אומנם לאיש היו הוצאות שונות על מימוש הנכס בסך כולל של 840,569.41 ש"ח. לפי פסק הדין של השופט גם האישה אמורה לשאת בהוצאות אלו, וחלקה בהן יהיה כפי חלקה היחסי בערך הנכס וכנ"ל.

י. האישה אינה זכאית לקבל מהפיצויים של היזם בגין העיכוב במסירת הדירה לאיש היות שלדעת הרוב מעת מתן פסק הדין של השופט האישה כבר איננה שותפה בדירה, ולא הייתה לה זכות קניינית בה. בנוסף, בהסכם הממון של הצדדים שנעשה בטרם נישואיהם השניים הביעו הצדדים את הסכמתם [...] שאין לאשה זכות בזכויות עתידיות של הדירה, וזה כולל את הפיצויים שהתקבלו בגין עיכוב מסירת הדירה. (דעת המיעוט מצטרפת לנימוק השני בלבד).

יא. גם אם בסופו של יום תקבל האישה יותר ממה שתבעה אין מניעה מלפסוק כן, שכן תביעתה לשישית מתמורת הדירה נשענה על הבנה מוטעית של פסק הדין של השופט.

יב. בית הדין ממנה לצורך זה את השמאית אירית ונונו [...] את הסך הסופי שמגיע לאשה יקבע בית הדין לאחר קבלת השמאות, ותינתן החלטה סופית על הסכום שצריך האיש לשלם לאשה.

עד כאן ציטוט ממסקנות בית הדין האזורי.

ברצוני להוסיף על מסקנות בית הדין האזורי:

על השמאית שמינה בית הדין האזורי הוטלה מלאכה מורכבת ביותר, הוטל עליה להעריך את שווי הנכס לפני כארבעים שנה – בתאריך י"ב באלול התש"ם (24.8.1980).

אולם מעבר להחלטת בית הדין שעליה להעריך את שווי הנכס, אני מבקש להדגיש: אין די בהערכת שווי הנכס למועד זה כפשוטו. חובה, כחלק מהערכת המחיר לחשב ולתכלל את השווי הנוסף המתוסף למחיר הנכס בעקבות האופציה שעלתה אז – האפשרות לקנות את הנכס מעמידר, קנייה שתהפוך את המחזיק בנכס לבעלים על הנכס, בעלות המאפשרת לו בנייה או מכירה לצורך בנייה, כפי שאכן קרה לבסוף. ברור שגם בשווי אופציה זו אין לאשה חלק.

לשם המחשה ודוגמה, בהשוואה לימים אלו: כל קונה דירה יודע שאם הנכס שעומד לקנות, נמצא בפני אישור לעסקת תמ"א 38 או שקיימת אפשרות הרחבה בנכס מחירו גבוה יותר משל נכס דומה שאין בו אפשרויות אלו.

לאור כל האמור לעיל,

ככלל, היסודות לערעור בפני בית הדין הגדול נקבעו בתקנה קלה לתקנות הדיון כדלהלן:

אין ערעור אלא על יסוד הנימוקים דלהלן:

(א) טעות בהלכה;

(ב) טעות הנראית לעין בשיקול הדעת או בקביעת העובדות;

(ג) פגם בניהול הדיון באופן המשפיע על תוצאות הדיון.

מחמת שהערעור לא עומד בקריטריונים שהובאו לעיל ולא הוצג בפנינו כל פגם מהותי בפסק הדין של בית הדין האזורי, בית הדין דוחה את הערעור ללא צו להוצאות.

הרב אברהם שינדלר

מדינת ישראל

בתי הדין הרבניים

סיכום

לפנינו ערעור על פסק דינו המפורט של בית הדין האזורי האזורי מתאריך ט"ו באב התש"ף (5.8.20) שעניינו הוא חלקה של האישה – המשיבה בדירת המגורים (או בשוויה), דירה הרשומה על שם האיש ושהוענקה לו במסגרת של הליך קומבינציה בדירה ישנה.

דעת הרוב

הסמכות בידי בית הדין לדון, לפרש את פסק הדין של בית המשפט ולהכריע בשאלת זכויות האשה בדירה זו – דירת המגורים שהייתה רשומה על שם האיש, ולא נמצאה טעות בפרשנות בית דין קמא. לכן בית הדין דוחה את הערעור.

דעת המיעוט

בלי להיכנס לשאלת הסמכות של בית הדין לפרש את פסק דינו של בית המשפט לענייני משפחה, יש להחזיר את התיק לבית הדין האזורי שידון בשאלה הרכושית של הזכויות בדירה המדוברת באופן עצמאי, לפי שיקול דעתו, ובלי להיזקק כלל לפסק הדין של בית המשפט לענייני משפחה.

פסק דין ומתן הוראות

א. נפסק כדעת הרוב.

ב. אין צו להוצאות.

ג. בית הדין סוגר את התיק.

ד. ניתן לפרסום בהשמטת פרטים מזהים.

ניתן ביום י' בתמוז התשפ"א (20.6.2021).

הרב ציון לודאילוז

הרב מימון נהרי

הרב אברהם שינדלר

עותק זה עשוי להכיל שינויי ותיקוני עריכה